

Biró Tamás

A nyelv, ami elválaszt,
és a nyelv, ami összeköt
Zsidó közösségek és zsidó nyelvek

Zsidó közösségek 2019 konferencia
OR–ZSE, 2019. 04. 28.

Kiinduló állításom, a szociolingvisztika alapja:

Salom!
שלום!

السَّلَامُ عَلَيْكُمْ
Asszalāmu alajkum

Áldás,
békeesség!

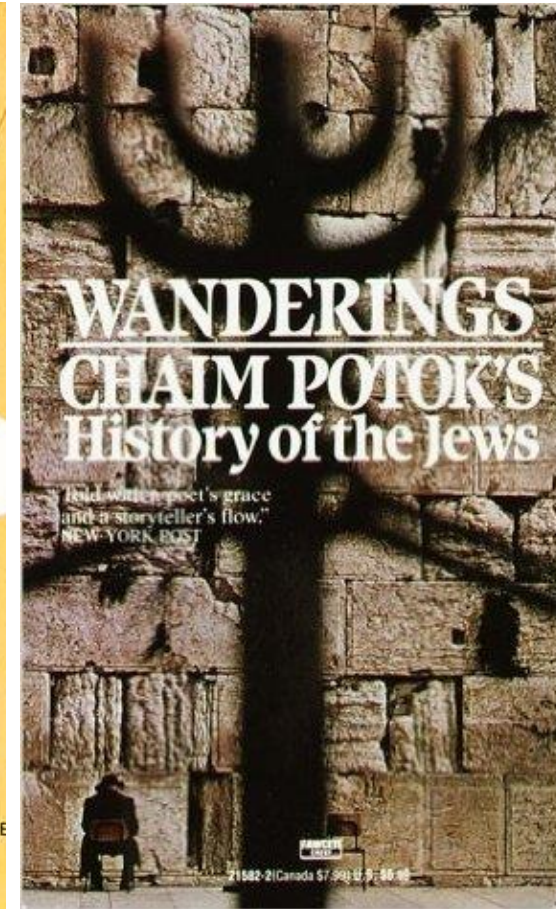
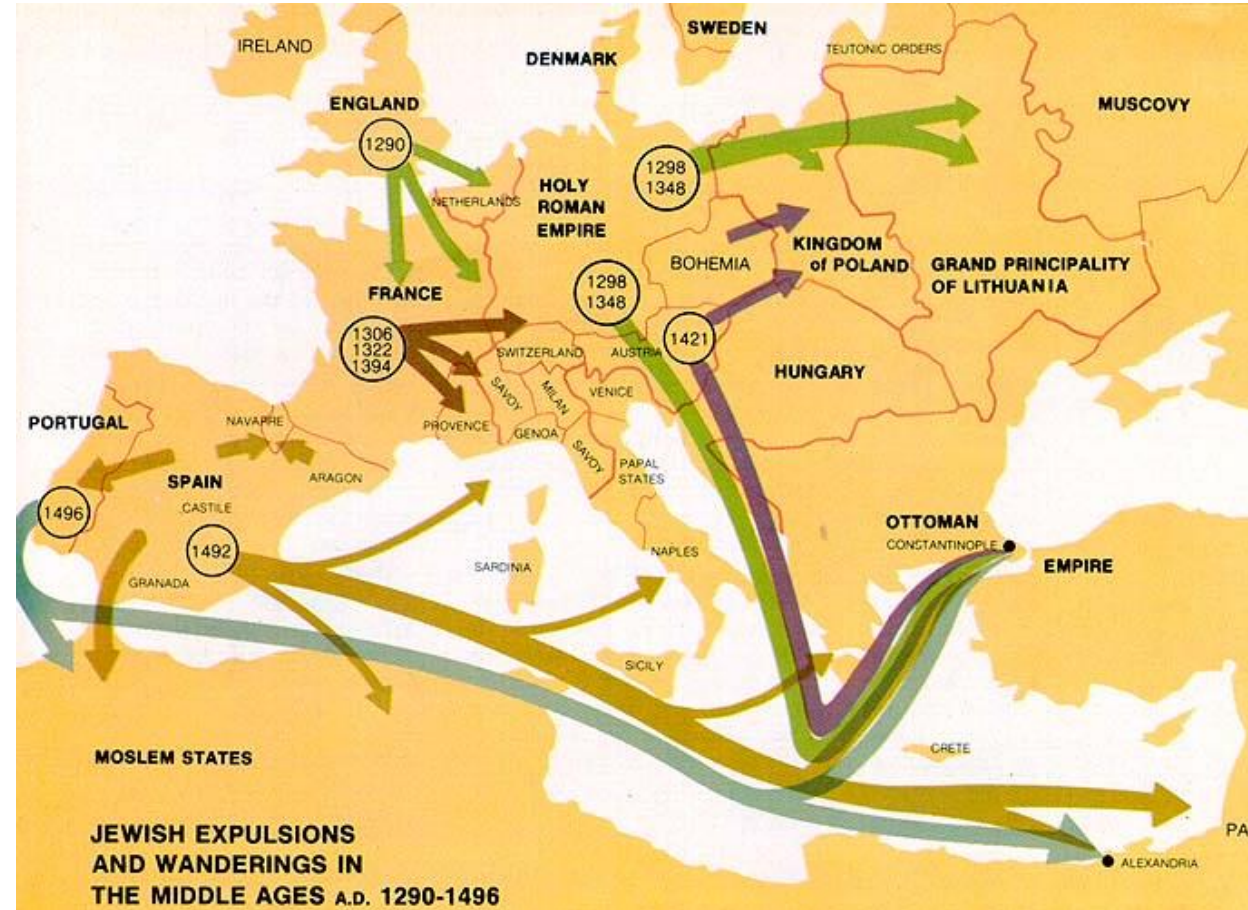
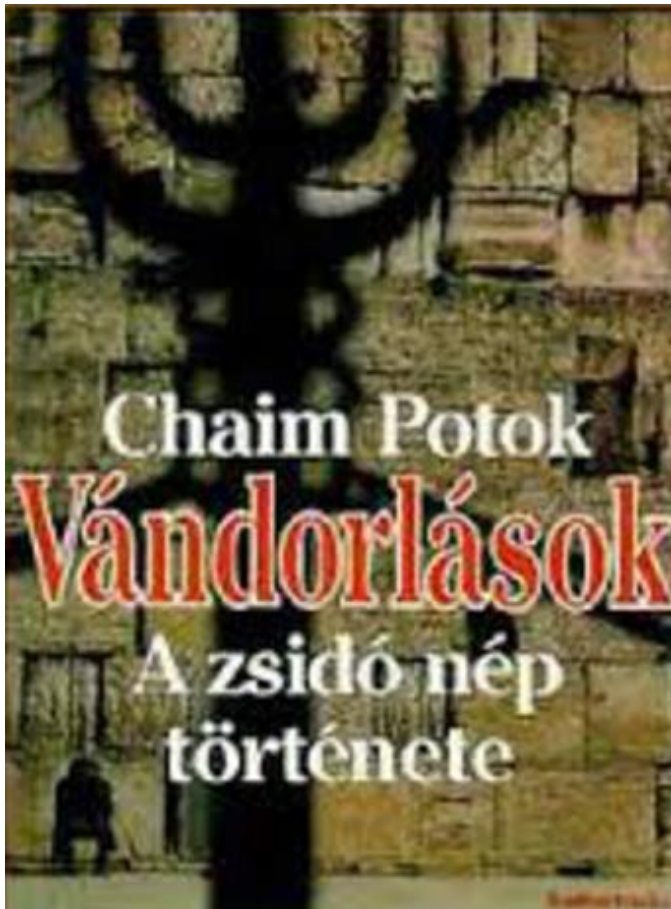
A beszélő a nyelv révén nem csupán
a gondolatait, hanem az identitását is kifejezi.

**Cső,
haver!**

Szerbusz!

Legmélyebb
tiszteletem,
igazgató úr!

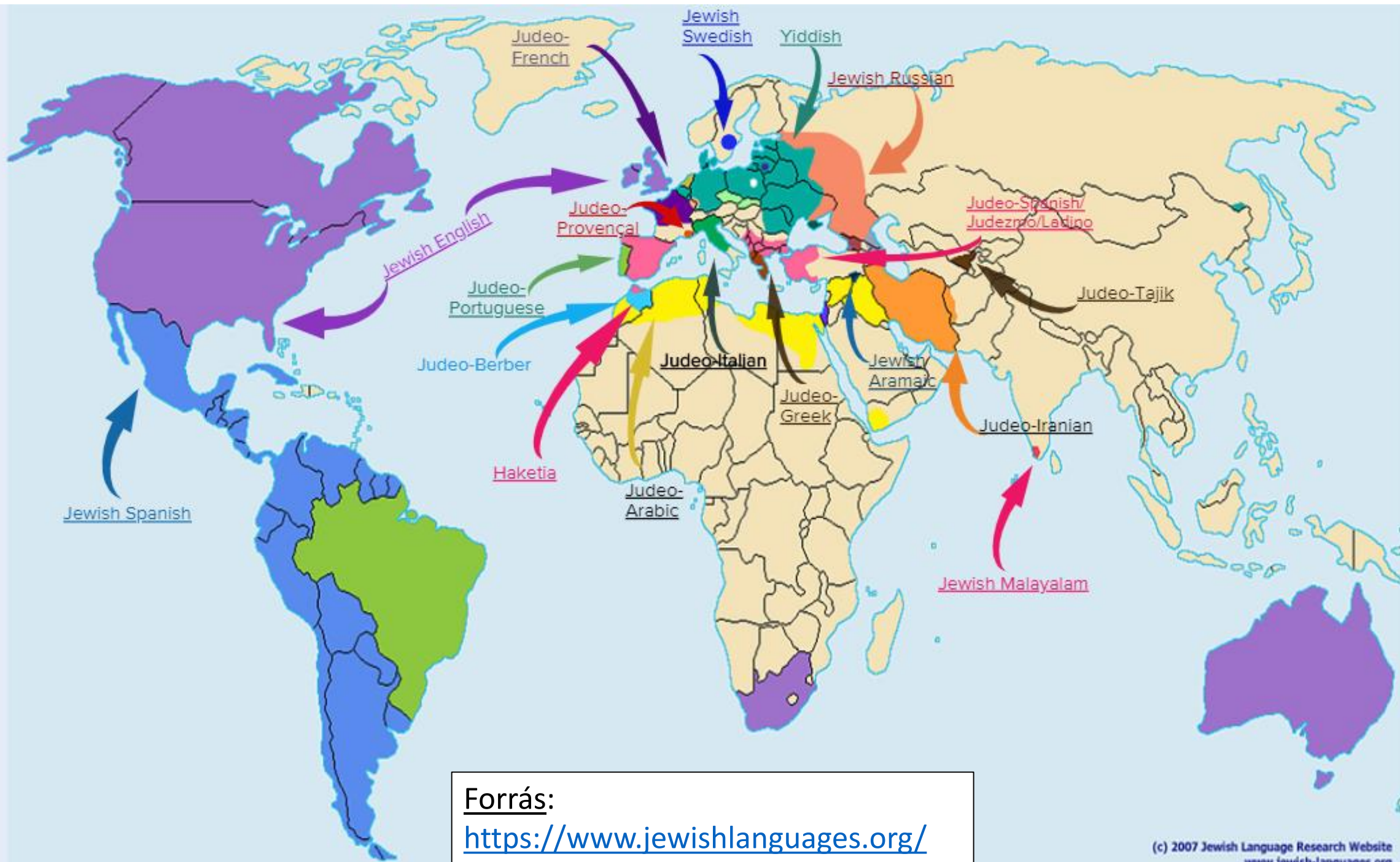
A zsidó nép története, mint vándorlások története

http://moly.hu/system/covers/big/covers_384011.jpg?1456600918

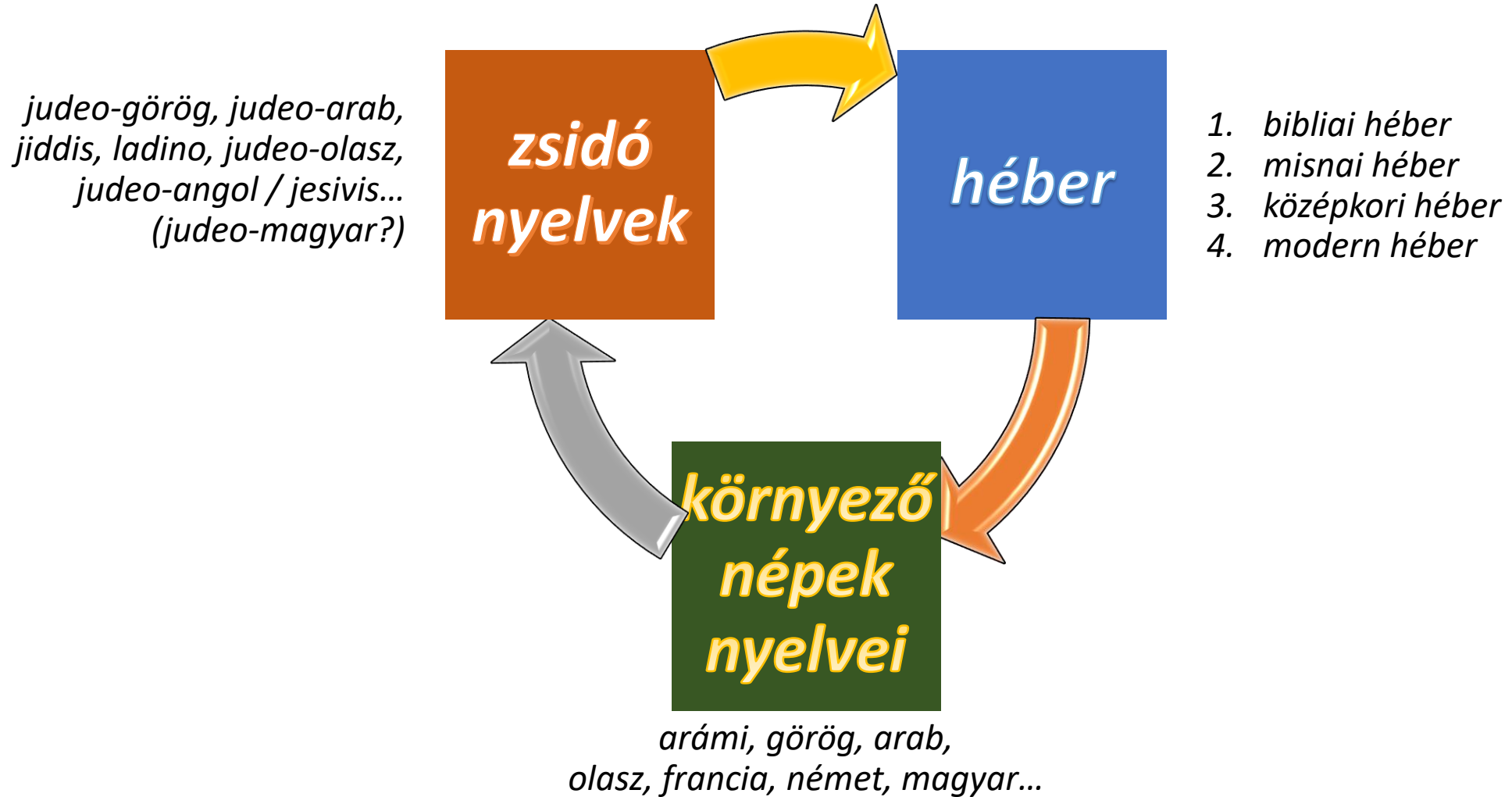
<https://www.lds.org/bc/content/shared/content/images/gospel-library/magazine/ensignlp.nfo:o:354e.jpg>

http://ecx.images-amazon.com/images/I/512GY3DQE3L_SX283_BO1,204,203,200_.jpg

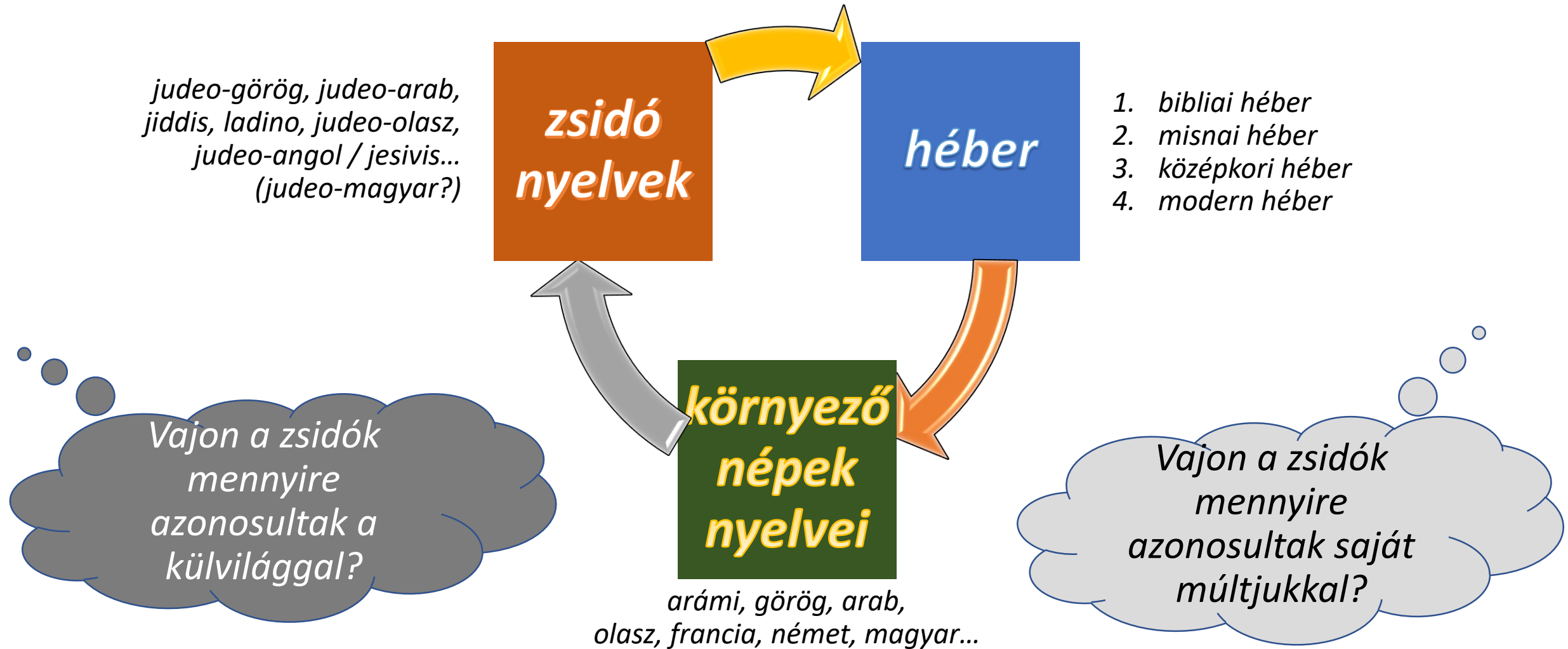

Forrás:
<https://www.jewishlanguages.org/>

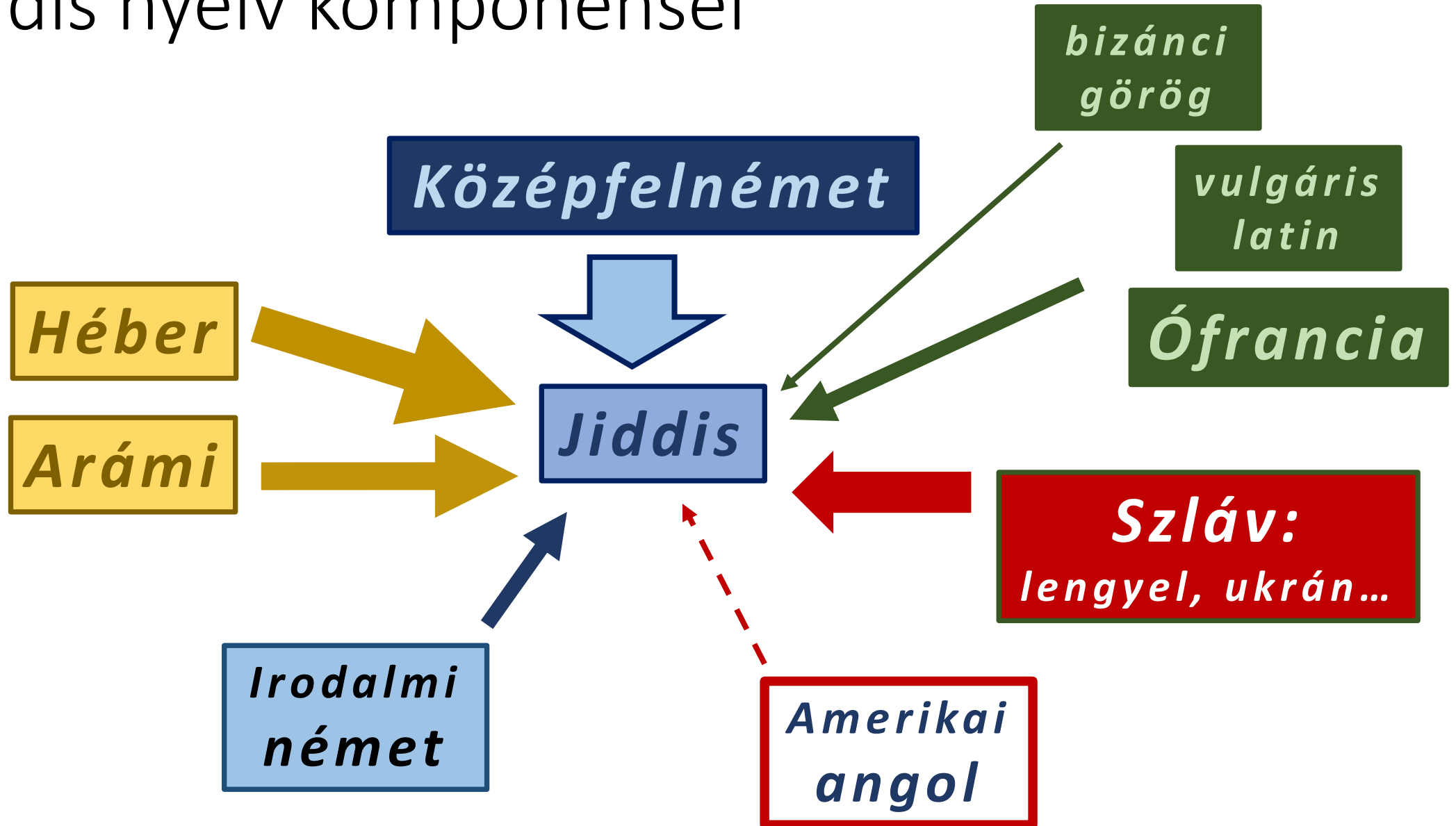
A zsidóság nyelvei

A zsidóság nyelvei

A jiddis nyelv komponensei

Szól a kakas már...

1. Szól a kakas már,
majd megvirrad már,
Zöld erdőben, sík mezőben
sétál egy madár.

2. Micsoda madár,
hej, de micsoda madár?
Zöld a lába, kék a szárnya,
engem oda vár.

Hagyományos szöveg és dallam
(Nagykállói változat)

The image shows a musical score for the song 'Szól a kakas már...'. It consists of five staves of music in G major, with lyrics written below each staff. The chords are indicated above the notes. The lyrics are in Hungarian. The first staff starts with 'Am E7 Am' and ends with 'F7 E7'. The second staff starts with 'Am E7 Am' and ends with 'E7'. The third staff starts with 'Am E7 Am' and ends with 'F7 E7'. The fourth staff starts with 'Am E7 Am' and ends with 'Dm'. The fifth staff starts with 'F7' and ends with 'Am'. The lyrics are: 'Szól a ka-kas már, Majd meg-vir-rad már, Zöld er-dő-ben, sík me-ző-ben sé-tál egy ma-dár. Mi-cso-da ma-dár, mi-cso-da ma-dár? Zöld a lá-ba, kék a szár-nya, en-gem o-da vár. Várj ma-dár várj, Te csak mán-dig várj! Ha az Is-ten né-ked ren-delt, tiéd le-szek már. Mi-kor lesz az már, mi-kor lesz az már? Jibó-ne ha-nák-dos ír-Ci-jajn tö-málé, ak-kor lesz az már! És mért nincs az már, de mért nincs az már. Umip-né cha-to-é-nu go-lí-nu méar-cé-nu, a-zért nincs az már!'

3. Várj, madár, várj,
te csak mindig várj,
Ha az Isten néked rendel,
tiéd leszek már.

4. De mikor lesz az már,
hej, de mikor lesz az már?
Jibóne hamikdos, ír Cijajn tömálé
(Ha felépül a Szentély, Sion városa benépesül),
akkor lesz az már!

5. És miért nincs az már,
de miért nincs az már?
Umipné chatoénu golinu méarcénu
(Bűneink miatt száműztek országunkból),
azért nincs az már.

A magyar-zsidó irodalom első fél évszázada

Szól a kakas már

Hagyományos szöveg és dallam
(Nagykállói változat)

Am E7 Am E7 Am Du F7 E7
Szó-ka-kas már, Majd meg-vir-rad már, Zöld er-dő-ben, sük me-ző-ben sé-tál egy ma-dár.
Am E7 Am E7 Am Du F7 E7
Mi-cso-da ma-dár, mi-cso-da ma-dár? Zöld a lá-ba, kek a szár-nya, en-ge-n ó-da vár.
Am E7 Am E7 Am Du F7 E7
Vár ma-dár vár, Te csak min-dig vár! Ha az Is-ten né-kei ren-delt, ti-ed le-szek már.
Am E7 Am Am E7 Am Du
Mi-kor lesz az már, mi-kor lesz az már? Jibó-ne ha-nük-dos ir-Ci-fajn tó-má-lé,
F7 3 E7 Am E7 Am E7 Am
ak-kor lesz az már! És mért nincs az már, de mért nincs az már
19 3 3 Du F7 3
Umip-né cha-to-é-nu go-lá-mi méár-cé-nu, a-zért nincs az már!

Mikor lesz az már? Mikor lesz az már?
Se-jibbone ha-mikdos, ir Cion tamale,
akkor lesz az már! (18. sz. vége)

Rosenzweig Salamon:

*Egy magyar izraelitának bús dala megvetett
szerelméről (1848)*

Bús dalt zengek! Szívrepesztőt!
Mert búsítja lelkemet,
Hogy forró szerelmem tárgya
Viszont engem nem szeret.

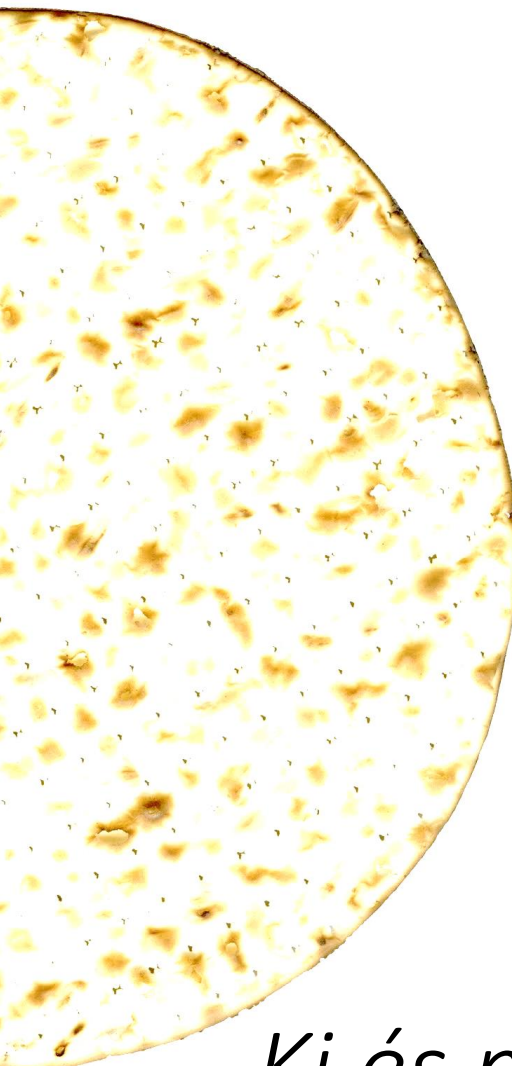
Hogy nem szeret az, a kiért
Élni, halni dicsőség;
Nem szeret, bár édes anyám,
S érte szívem lánggal ég.

Anyám! Anyám! Drága **hazám!**
Mért nem szánod fiadat?
Félreismerni mi késztet?
Mi gúnyolni jajimat?

Tán azt tartod, hogy nem lehet
Haza iránt vonzalmam?
Téged anyaként szeretni,
Hogy nincs arról fogalmam?
[...]

*Milyen nyelven?
Van-e kódváltás?
Ki a szerelem tárgya?
Hova vágyakozik?*

Azonos jelentés, mégis más

macesz

haver

madrich

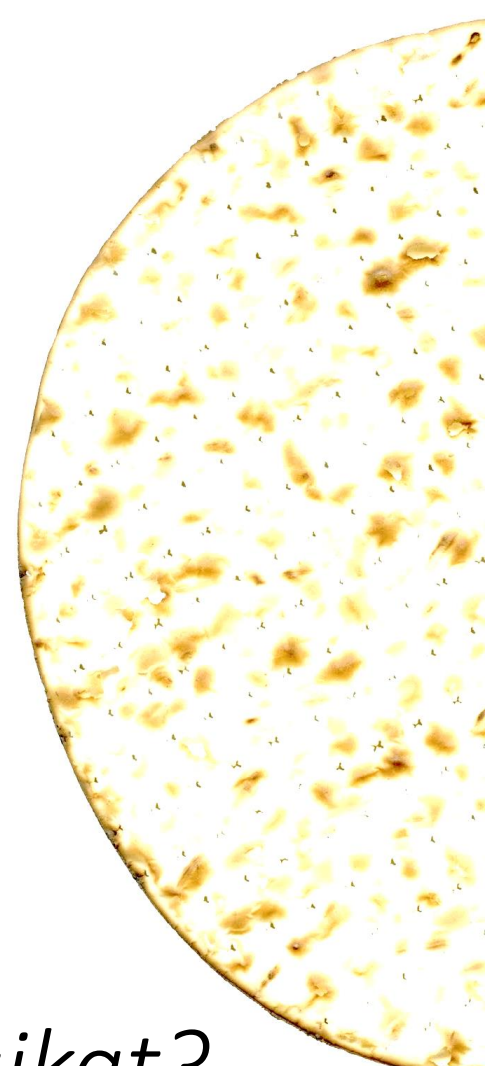
davenolás

pászka

barát

ifjúsági vezető

ima

Ki és miért használja az egyiket vagy a másikat?

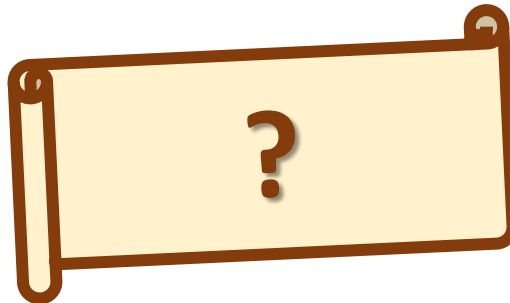
Mi az a nyelv, ami...

... összeköt

- Magyarországgal
- a magyar kultúrával
- Izraellel
- a világ zsidóságával
- a saját múltunkkal

... elválaszt

- a nem-zsidó magyaroktól
- Európától
- a kultúrától
- az antiszemitáktól

Közösségépítés és nyelv: néhány gondolat

gut sábesz!

jó szombatot!

sábát sálom!

- Nyelvünkkel, szóhasználatunkkal (akaratlanul is) állást foglalunk, például:
 - *Hagyományos – magyar – modern izraeli* formát adunk a zsidóságnak.
 - *Informális, családi – formális, ünnepélyes* hangulatot várunk el a közösségben.
- Közösségünk tagjaiban ez (észrevétlenül is) hatást vált ki, például:
 - *Szimpatizálnak* vele, ezáltal **erősítjük** a közösségünket.
 - *Elutasítják* azt, ezáltal **megosztjuk** a közösségünket.
 - *Új gondolatokat* indít meg bennük, ezáltal **neveljük** a közösségünket.

Köszönöm a figyelmet!

Biró Tamás birot@or-zse.hu

Országos Rabbiképző – Zsidó Egyetem

<https://or-zse.hu/>

<https://www.facebook.com/rabbikepzo/>

Egy kutatási projekt: judeo-magyar?

Sarah Bunin Benor

- Jewish Lexicon Project: <https://www.jewishlanguages.org/dictionaries>
 - *Jewish English, Jewish Latin American Spanish, Jewish French, Jewish Russian, Jewish Swedish* van már + kérés, hogy csináljunk *Jewish Hungarian*-t is.
- Mitől zsidó nyelv egy zsidó nyelv / judeo-nyelv?
Héber betűk? Zsidók beszélik? Speciális nyelvi jellegzetességgel bír?
- Héber-jiddis eredetű szókincs a magyarban
*behemó*t *rau*s ha-sono *svü*esz *szí*kesz
- ➔ • Magyarul beszélő zsidó közösség szociolektusa, repertoire-ja.
„kitanuljuk belőle”? „madrich”? „sabbat salom” vagy „gut/git sabsesz”?
- Projekt kisebb csoporttal + *crowd sourcing*?

be well < געזונט